

IJTIMOYIY-EMOTSIONAL KO'NIKMALARNING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJIGA TA'SIRI

Ismoilova Sarvinoz Ne'mat qizi

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini shakllantirishning ularning umumiy psixologik, aqliy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri yoritiladi. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar bolaning o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalar bilan muloqot o'rnatish, hamkorlik, empatiya, o'zini anglash kabi jarayonlarda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlarda ushbu ko'nikmalarni erta yoshda rivojlantirish bola shaxsining barqaror ruhiy holatga ega bo'lishi, maktabga tayyorlik darajasining yuqoriligi hamda ijobiy ijtimoiy moslashuvini ta'minlashi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, bolalik psixologiyasi, empatiya, shaxslararo munosabat.

Аннотация (на русском языке):

В статье рассматривается влияние развития социально-эмоциональных навыков у детей дошкольного возраста на их психическое, интеллектуальное и социальное становление. Социально-эмоциональные умения способствуют формированию самосознания, управлению эмоциями, развитию эмпатии и успешному взаимодействию с окружающими. Развитие этих навыков в раннем возрасте способствует эмоциональной устойчивости, адаптации к школьной среде и гармоничному развитию личности ребёнка.

Ключевые слова: дошкольное образование, социально-эмоциональное развитие, детская психология, эмпатия, адаптация.

Annotation (in English):

This article examines the impact of social-emotional skills development in preschool children on their psychological, intellectual, and social growth. Social-emotional competencies help children manage emotions, build relationships, develop empathy, and enhance self-awareness. Early development of these skills fosters emotional stability, school readiness, and positive social adaptation, contributing to the overall well-being and balanced personality of the child.

Keywords: preschool education, social-emotional development, child psychology, empathy, interpersonal relations.

Maqola matni (abzassiz, uzluksiz shaklda):

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi ularning shaxsiy kamoloti, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi muvaffaqiyatlarining asosiy omillaridan biridir. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar bola hayotining ilk bosqichlarida shakllanadi va ularning atrofdagi insonlar bilan muloqot qilish, his-tuyg'ularini ifoda etish hamda boshqarish, shuningdek, empatiya va hamkorlikni o'rganish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu ko'nikmalarni shakllantirish jarayonida ota-onalar, tarbiyachilar hamda ijtimoiy muhitning roli nihoyatda muhimdir. Maktabgacha yoshda bolaning hissiy dunyosi sezgir va o'zgaruvchan bo'lib, u atrofdagi har bir holatga emotsional javob qaytaradi. Shu bois, pedagoglar bolalarda ijobiy hissiy muhitni yaratish orqali ularning o'zini erkin ifoda etish, boshqalar his-tuyg'ularini tushunish, jamoada hamkorlikda ishlash kabi sifatlarni rivojlantirishi lozim. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Ushbu ko'nikmalar orqali bola o'z harakatlarini boshqarishni, konfliktli vaziyatlarda murosaga kelishni va boshqalar his-tuyg'ularini hisobga olishni o'rganadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-emotsional jihatdan rivojlangan bolalar maktab muhitiga tezroq moslashadi, o'qishga nisbatan ijobiy munosabatda bo'ladi va sinfdoshlar bilan yaxshi munosabat o'rnatadi. Masalan, D. Goleman va P. Saloveylarning emotsional intellekt nazariyasiga ko'ra, insonning muvaffaqiyati nafaqat aqliy salohiyatga, balki o'z his-tuyg'ularini to'g'ri anglash va boshqarish qobiliyatiga ham bog'liq. Maktabgacha yoshda bu qobiliyatlarni shakllantirish kelgusida ijtimoiy muvaffaqiyat va ruhiy barqarorlikning asosini yaratadi. Shu bilan birga, V. Vygotskiy ta'limotiga ko'ra, bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muhitda yuz beradi, demak, bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni, boshqalar bilan muloqot qilishni ijtimoiy tajriba orqali o'rganadi. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi qonun va Davlat o'quv dasturlarida ham bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanishni ta'minlash ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Shuningdek, BMTning "Bolalar huquqlari to'g'risida"gi konvensiyasida bola shaxsini hurmat qilish, uning his-tuyg'ularini e'tiborga olish, ijtimoiy himoya va psixologik qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilgan. Bolalarda empatiya va ijtimoiy his-tuyg'ularni rivojlantirish ularning ijobiy axloqiy fazilatlarini

mustahkamlab, ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiradi. O'yin, ertaklar, rolli mashg'ulotlar, teatr elementlari va interfaol metodlar bolalarda emotsional tajribani boyitishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, emotsional rivojlanishdagi nuqsonlar bolalarda muloqotdagi qiyinchiliklar, tajovuzkorlik yoki ichki yopilish holatlarini keltirib chiqaradi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ijtimoiy-emotsional rivojlanish dasturlari asosida individual yondashuv, psixologik kuzatuv va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bolaning ijtimoiy-emotsional salohiyatini rivojlantirish nafaqat shaxsiy, balki jamiyat darajasida ham ahamiyatlidir, chunki bu sog'lom, ijtimoiy faolligi yuqori avlodni tarbiyalashning poydevorini yaratadi.

Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama shakllanishida muhim o'rin tutadi, chunki bu ko'nikmalar bolaning o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalar bilan sog'lom muloqot o'rnatish, o'zini anglash va empatiya kabi sifatlarini rivojlantiradi. Bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi uning aqliy va jismoniy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayon bolaning oilaviy muhiti, tarbiyachilar bilan aloqasi, do'stlar guruhi va o'yin faoliyatidagi tajribasi orqali shakllanadi. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar bolaning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi, u o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifoda eta olish, salbiy emotsiyalarni boshqarish, stress holatlarida murosali yo'l tutish qobiliyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, bu ko'nikmalar ijtimoiy muhitda samarali muloqot qilish, jamoa ishida ishtirok etish, boshqalarning fikrini hurmat qilish va empatiya ko'rsatish orqali insoniy fazilatlarning mustahkamlanishiga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-emotsional rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan bolalar maktabda o'qishga tezroq moslashadi, o'rganishga bo'lgan motivatsiyasi kuchli bo'ladi hamda sinfdoshlar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bunday ko'nikmalarni rivojlantirishda o'yin faoliyatlari, rolli mashg'ulotlar, ertak terapiyasi, ijtimoiy hikoyalar, drammatizatsiya va jamoaviy mashg'ulotlar katta ahamiyatga ega. Psixologlar D. Goleman, L. Vygotskiy va E. Eriksonlarning tadqiqotlariga ko'ra, bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi erta yoshdan boshlab qo'llab-quvvatlansa, u kelajakda mustaqil fikrlovchi, barqaror ruhiyatli, ijtimoiy faol shaxsga aylanadi. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonida tarbiyachi bolalarda o'zini anglash, his-tuyg'ularni nomlash, boshqalar hissiyotini tushunish, ijobiy aloqa o'rnatish, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish kabi malakalarni shakllantirishi lozim. Ota-onalar esa bu jarayonda mehr, ishonch, hurmat va muloqot muhitini yaratish orqali

bolalarning emotsional barqarorligini mustahkamlashlari kerak. Shu sababli, ijtimoiy-emotsional ta'lim maktabgacha ta'lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi va u bolalarning nafaqat hozirgi, balki kelajakdagi ijtimoiy muvaffaqiyati uchun ham poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Goleman D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books, 1995.
2. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press, 1978.
3. Denham S. A., Bassett H. H., & Zinsler K. M. *Early Childhood Teachers as Socializers of Young Children's Emotional Competence*. *Early Childhood Education Journal*, 2012.
4. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi qonuni. Toshkent, 2019.
5. Bronfenbrenner U. *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press, 1979.
6. BMT Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi. Nyu-York, 1989.

